

GRZEGORZ KLEBOWICZ (*Przemyśl*)
orcid/org: 0000-0003-3080-3261

DZIEJE PARAFII W SIECI INTERNET
(KRONIKI, STRONY WWW,
PROFILE SPOŁECZNOŚCIOWE).
PRZYKŁAD ARCHIDIECEZJI PRZEMYSKIEJ

Abstract

PARISH HISTORY ONLINE (CHRONICLES, WEBSITES, SOCIAL MEDIA PROFILES) ON THE EXAMPLE OF THE ARCHDIOCESE OF PRZEMYŚL

The paper is a synthetic presentation of the contents of parish websites and Facebook profiles in terms of historical information posted online. For the purposes of the analysis, a representative group of one-third parishes of the Archdiocese of Przemyśl has been selected (125 out of 392). The research lasted from April to early June 2022. The analysis showed that 64% of the parishes had their own websites, another 8% (without a website) had a Facebook profile, and 28% of the examined parishes remained offline. Within the group of parishes with their own websites, 84% included historical information in the form of texts of considerably varied size and quality, prepared for the purposes of the website. Some of the texts had a quality of reliable scientific monographs. In rare cases calendars of events from the parish life or parish chronicles were found. Parish Facebook profiles were hardly ever used for publishing historical content.

Keywords: websites, parishes, historical sources, parish chronicles, Archdiocese of Przemyśl

Słowa kluczowe: strony www, parafie, źródła historyczne, kroniki parafialne, archidiecezja przemyska

Szeroko pojęte zasoby sieci Internet zwłaszcza dla młodszych i średnich wiekiem generacji stanowią dzisiaj podstawowe źródło informacji. Przez łatwy dostęp są to często źródła pierwszego wyboru, jedyne i niekoniecznie podlegające jakiegokolwiek weryfikacji.

Sprawą całkiem naturalną jest dziś wykorzystywanie sieci Internet jako narzędzia ułatwiającego prace badawcze. Dla historyków są to przede wszystkim zdigitalizowane archiwalia, zasoby książkowe i rękopiśmienne bibliotek cyfrowych, repozytoria map, planów, ikonografii czy nagrania audio i wideo. Problematyczne

są natomiast materiały cyfrowe, które nie mają pierwotnych wersji analogowych, czyli najczęściej teksty opracowane na potrzeby konkretnych stron internetowych. Humanistyka jest obecnie na etapie tworzenia podstaw teorii krytyki takich źródeł cyfrowych¹. W praktyce akademickiej, chociaż jeszcze spora grupa badaczy patrzy niechętnie na przywołania źródłowe w postaci odnośników do adresów internetowych, traktowanie stron www jako źródeł informacji o historii czy wręcz źródeł historycznych staje się normą.

Niniejszy tekst stanowi próbę syntetycznego omówienia, co i w jakiej formie na temat dziejów parafii w archidiecezji przemyskiej mówią ich własne zasoby cyfrowe w sieci w postaci stron internetowych i profili Facebook.

W 2022 r. archidiecezja przemyska liczyła 392 placówki parafialne. Uznałem, że analiza tak znaczącej liczby stron poza czasochłonnością może obraz zaciemnić, dlatego ograniczyłem się do wybranej losowo grupy 125 parafii (16 miejskich – 13%, 119 wiejskich – 87%)².

Spośród tych 125 parafii własną stronę internetową prowadziło w okresie prowadzenia przeze mnie kwerend (od kwietnia do początku czerwca 2022 r.) 80 parafii³. Parafii bez strony www było 45. Jednak część z nich, a konkretnie 10, posiadało własny profil społecznościowy na platformie Facebook⁴. Ostatecznie więc zupełna nieobecność w sieci dotyczyła 35 parafii⁵.

Dla bardziej czytelnego zwizualizowania zamieszczam najważniejsze dane statystyczne w tabeli 1.

¹ M. Wilkowski, *Strona internetowa jako źródło historyczne*, „Historyka. Studia Metodologiczne” 2021, t. 51, s. 83–106.

² Proporcja ta jest zbliżona do całościowego stosunku parafii miejskich (69, tj. 18%) do wiejskich (323, tj. 82%). Zob. G. Klebowicz, *Parafie i wspólnoty zakonne (archi)diecezji przemyskiej XIV–XXI w.*, Przemysł 2020, s. 271.

³ Albigowa, Babice, Bachórz, Barycz, Besko, Bezmiechowa Górna, Budy Łańcuckie, Chałupki Dębniańskie, Chłopice, Cieszacin Wielki, Cisna, Czarna k. Ustrzyk Dolnych, Czarna k. Łańcuta, Dydnia, Dylągówka, Dynów, Gać, Giedlarowa, Głowienka, Haczów, Handzlówka, Harta, Hermanowice, Hoczew, Humniska (Krzyżówka), Jarosław (Kolegiata), Jarosław (pw. Chrystusa Króla), Kaszyce, Kolonia Polska, Komańcza, Kombornia, Kopytowa, Korczyna, Krosno (Fara), Krosno (Franciszkanie), Krosno (Polanka), Krzywca, Kuńkowce, Laszki, Lecka, Lesko, Leszno, Leżajsk (Bernardyni), Leżajsk (Fara), Mchawa, Medyka, Michałówka, Milcza, Miocin, Nienadoda Dolna, Pawłosiów, Pełkinie, Pełkinie-Wygarki, Pełnatycze, Piątkowa k. Błażowej, Piskorowice, Przemysł (Franciszkanie), Przemysł (Kmiecie), Przemysł (pw. św. Brata Alberta), Przeworsk (pw. Chrystusa Króla), Sanok (Fara), Sanok (Olchowce), Sanok (pw. Chrystusa Króla), Sieniawa, Siennów, Sietesz, Skołoszów, Tuligłowy, Turze Pole, Tylawa, Tyniowice, Tyrawa Wołoska, Uherce Mineralne, Ujkowice, Wietlin, Wietrzno, Wola Zarczycka, Wołkowyja, Wrocanka, Wróblak Królewski.

⁴ Bartkówka, Cieplice-Rudka, Futoma, Korczowa, Korniaaków Południowy, Miejsce Piastowe, Pikulice, Pisarowce, Radawa, Ujazdy.

⁵ Bachórzec, Baligród, Berezka, Chodaczów, Chotyniec, Cierpisz, Dylągowa, Falejówka, Głębokie, Hłudno, Hucisko Jawornickie, Humniska (pw. św. Stanisława), Hurko, Końskie, Kormanice, Kuźmina, Leszczawa Dolna, Łężany, Mięksiz Nowy, Mięksiz Stary, Mołodycz, Morawsko, Pantalowice, Pielnia, Sarzyna, Siedlecza, Siedliska, Sierakońce-Nowe Sady, Ujazdy, Ujezna, Wojtkowa-Nowosielce Kozickie, Wola Dalsza, Wólka Grodziska, Wólka Pełkińska, Wujskie.

Tabela 1. Parafie archidiecezji przemyskiej w sieci Internet

Parafie poddane badaniu	125	100%
Parafie z własną stroną www	80	64%
Parafie bez strony www z profilem Facebook	10	8%
Parafie bez strony www i bez profilu Facebook	35	28%

Podsumowując, można stwierdzić, że zdecydowana większość badanych parafii – 64% miała własną stronę internetową, do tego dalsze 8% własne profile społecznościowe. Zupełnie poza siecią pozostawało 28% parafii (wyłącznie wiejskich). Zakładając, że wybrana przeze mnie grupa około 1/3 parafii spośród wszystkich działających w archidiecezji jest w miarę reprezentatywna, można postawić hipotezę, że zbliżone proporcje będą charakterystyczne dla całej przemyskiej organizacji parafialnej.

Przejdźmy teraz do zawartości „historycznej” stron parafialnych. Przez zawartość „historyczną” rozumiem przynajmniej jeden z następujących elementów: dzieje parafii, dzieje świątyni, dzieje miejscowości i życia religijnego, biogramy lub przynajmniej wykazy duszpasterzy.

Spośród analizowanych 80 parafii ze stroną www, 13 (16%)⁶ milczy o swojej przeszłości. Najczęściej istnieje stosowna zakładka o nazwie „historia”, lecz znajduje się w budowie lub jest w przygotowaniu⁷.

Mamy więc finalnie do czynienia z 67 parafiami, które na własnych stronach internetowych posiadają wiadomości o swojej historii (to niespełna 53% z podanych badaniu 125 parafii). Zakładając, że proporcja jest podobna w skali całej diecezji, trzeba przyznać, że wynik nie jest imponujący.

Owe 67 stron parafii ze swoją historią w Internecie można podzielić na kilka wariantów:

- historię stanowi kronika parafialna lub jej fragment,
- opracowanie kalendarium z dziejów parafii,
- historia parafii opracowana na potrzeby strony www.

Są też rozwiązania hybrydowe, łączące powyższe warianty.

⁶ Bezmiechowa Górna, Cieszacin Wielki, Gać, Głowienka, Harta, Hoczew, Kolonia Polska, Kopytowa, Pełkinie, Pełnatycze, Tylawa, Tyniowice, Wróblak Królewski.

⁷ Na przykład Bezmiechowa Górna: „Strona w budowie. Zapraszamy wkrótce”. Zob. <http://bezmiechowa.przemyska.pl/index.php/historia/> [dostęp: 12.04.2022]; podobny komunikat zamieszczono na stronie parafii w Pełkiniach: <https://parafia-pelkinie.pl/o-parafii/historia-parafii-2/> [dostęp: 12.04.2022]. W przypadku Gaci w 2010 r. ks. proboszcz zamieścił 5-zdaniowy wpis wprowadzający do dziejów parafii z zapowiedzią „Cdn. wkrótce...”. Zob. <https://www.parafia-gac.pl/historia> [dostęp: 12.04.2022]. Natomiast w przypadku strony parafialnej w Cieszacinie Wielkim doszło do bardzo pozytywnej zmiany. W momencie oddawania niniejszego tekstu do druku (VIII 2023 r.) opublikowane zostały kompetentnie opracowane przez kłeryka Tomasza Gierczaka 12-stronicowe dzieje parafii oraz obszerny tekst o kapliczkach i krzyżach na terenie wioski. Zob. <http://parafiacieszacin.pl/historia/> [dostęp: 22.05.2022 i 02.08.2023].

Przegląd zawartości historycznej stron internetowych rozpoczniemy od kronik parafialnych⁸. Pełne kroniki można odnaleźć dla trzech parafii: Przeworsk (pw. Chrystusa Króla), Sanok (pw. Chrystusa Króla) i Budy Łańcuckie. Są więc one rzadkością, zresztą jak w całym polskim Kościele, o czym można się przekonać, przeprowadzając kwerendę za pomocą internetowej wyszukiwarki.

W przypadku sanockiej parafii pw. Chrystusa Króla kronika powstała w 2013 r. i obejmuje okres od powstania parafii w 1980 r. Zapisy są krótkie, bez zbędnej kanzodziejskiej retoryki, ze sporą ilością ikonografii. Patrząc okiem historyka, można stwierdzić, że materiał ten pozwala na odtworzenie życia religijnego wiernych. Szkoda, że projekt publikowania kroniki zamarł w 2019 r. Dla niecierpliwych czytelników poszukujących konkretnych informacji historycznych są też związane dzieje parafii⁹.

W przeworskiej parafii pw. Chrystusa Króla kronikę rozpoczęto wraz z erygowaniem placówki w 2000 r. Wyraźnie dominuje dokumentacja fotograficzna. Niestety treść jest zazwyczaj tylko komentarzem do lepszej bądź gorszej jakości zdjęć. Wpisy kończą się na roku 2021¹⁰.

Na opublikowanie w Internecie analogowej *Kroniki Parafii*, mającej początkowo postać broszury z okazji 75-lecia placówki, zdecydowano się w Budach Łańcuckich. Motywy tej publikacji wyjaśniono w taki sposób:

Celem, który ostatecznie zdecydował o opublikowaniu tych „wypisków”, jest stworzenie okazji powrotu do przeszłości. Chociażby po to, aby odświeżyć w pamięci to co kiedyś dla mieszkańców budzkiej parafii było takie ważne, wypełniając niekiedy znaczną część ich codzienności [...]. Język tych kronikarskich zapisków jest może trochę chropowaty a styl nie najlepszy. Jest w nich jednak coś więcej od językowej sprawności czy stylistycznego polotu – cząstka życia, które próbowało współpracować z Łaską Bożą¹¹.

Generalnie strona parafialna Bud Łańcuckich obfituje w informacje historyczne. Mamy rozbudowany rys historyczny parafii „opowiedziany” przez byłego proboszcza ks. Kazimierza Kopcia¹², są całkiem obszerne biogramy proboszczów,

⁸ Same kroniki parafialne są uznawane, jak pisał ks. Stanisław Librowski: „za jedno z najważniejszych źródeł do pisania historii parafii”, ale też dla badaczy są często podstawowym źródłem poznania przeszłości parafii. Jako gatunek pisarstwa historycznego kroniki pojawiły się późno, w czasach późnonowożytnych, natomiast ich rozwój nastąpił na przełomie XIX i XX w. O wartości kroniki decyduje bogactwo treści (najlepiej wykraczających poza sprawy duszpasterskie i *stricte* religijne, sięgające po tematykę świecką) oraz obiektywizm autora. S. Librowski, *Zachowane kroniki parafialne z terenu diecezji wrocławskiej z lat 1901–1939 oraz ich wartość jako źródła historycznego*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1969, t. 18, s. 5, 44. Zob. również: R.R. Kufel, *Jak prowadzić kronikę parafialną? Poradnik*, Zielona Góra 2014, s. 31–33.

⁹ Zob. informacje, odpowiednio, o kronice i historii parafii: <https://chrystuskrol.przemyska.pl/parafia/kronika/>; <https://chrystuskrol.przemyska.pl/parafia/historia-parafii/> [dostęp: 12.04.2022].

¹⁰ <http://www.chrystus-krol.przeworsk.pl/> [dostęp: 12.04.2022].

¹¹ http://www.budylancuckie.przemyska.pl/?page_id=861 [dostęp: 12.04.2022].

¹² http://www.budylancuckie.przemyska.pl/?page_id=412 [dostęp: 12.04.2022].

wikariuszy, duchownych i siostr zakonnych pochodzących z parafii¹³. Jest też, zamieszczona w formie niewielkich monografii i dokumentacji fotograficznej, historia kilkunastu kaplic i krzyży na terenie parafii. Takie ujęcie niniejszej tematyki jest stosunkowo rzadkie, a jednocześnie niezwykle cenne pod względem historycznym i etnograficznym¹⁴. Jest też i zakładka pradžejowa – z przytoczonymi wynikami prac archeologicznych z 1909 r. bliskiego Towarzystwu Przyjaciół Nauk w Przemysłu Kazimierza Marii Osińskiego¹⁵.

Na kronikę internetową próbowano się też zdobyć w Czarnej koło Łańcuta, jednak po dwóch wpisach z 2015 r. z galerią w mojej opinii udanych zdjęć, zakładka zamarła¹⁶.

Mamy też pojedyncze przypadki zamieszczania fragmentów kronik bądź połączenia dziejów parafii, które po pewnym czasie przechodzą w wyselekcjonowane wpisy kronikarskie. Są to na przykład strony parafii w Baryczy¹⁷, Cisnej¹⁸, Mchawie¹⁹ i Piskorowicach²⁰.

Nieodosobniony jest przykład z Baryczy, gdzie wpisy *quasi*-kronikarskie ograniczają się do spraw inwestycyjnych albo personalnych. Docenić tu należy jednak rzadkie w tego typu tekstach poczucie humoru.

W roku 2015 w kościele został zainstalowany nowy system do wyświetlania tekstów pieśni. Nawet starsze osoby widzą teraz wyraźnie teksty, gorzej ze śpiewem, bo słuch czasami przytępiony...²¹

Kolejny typ opracowań historycznych stanowią kalendaria dziejów parafii. Są one jednak rzadko spotykane i dotyczą Babice²², Pawłosiowa²³, Przemysła (Kmiecie)²⁴ i Sanoka (Olchowce)²⁵.

Najobszerniejsze jest kalendarium ponad 500-letniej parafii Babice. Jak zapisał anonimowy twórca:

W [...] kalendarium umieszczone są chronologicznie historyczne fakty, które ukazują bogactwo Parafii Babice. Znajdują się w nim informacje dotyczące genezy i powstania parafii, jej terytorium, właścicieli, a także uposażenia, które zmieniało się w ciągu

¹³ http://www.budylancuckie.przemyska.pl/?page_id=438 [dostęp 12.04.2022].

¹⁴ http://www.budylancuckie.przemyska.pl/?page_id=482 [dostęp: 12.04.2022].

¹⁵ http://www.budylancuckie.przemyska.pl/?page_id=409 [dostęp: 12.04.2022].

¹⁶ <https://parafiaczarna.com.pl/category/kronika/> [dostęp: 2.05.2022].

¹⁷ https://barycz.przemyska.pl/?page_id=1819 [dostęp: 18.05.2022].

¹⁸ http://www.cisna.przemyska.pl/?page_id=4750 [dostęp: 11.04.2022].

¹⁹ <http://parafiamchawa.pl/mchawa/> [dostęp: 14.04.2022].

²⁰ Opracowanie ks. Mariusza Kilara. Zob. <http://www.parafia-piskorowice.pl/historia/> [dostęp: 14.04.2022].

²¹ https://barycz.przemyska.pl/?page_id=1819 [dostęp: 18.05.2022].

²² <http://www.babicenadsanem.parafia.info.pl/?p=main&what=27> [dostęp: 23.05.2022].

²³ <https://pawlosiow.przemyska.pl/historia-parafii/> [dostęp: 18.05.2022].

²⁴ <https://kmiecie.przemyska.pl/historia-parafii/> [dostęp: 23.05.2022].

²⁵ <https://olchowce.przemyska.pl/historia-parafii/> [dostęp: 18.05.2022].

stuleci. Przedstawiono etapy budowy kolejnych świątyń i kościelnych budynków, jak również ich remonty. Odnotowano księży i komendarzy pracujących w parafii. Zaznaczono istotne wydarzenia z życia społeczno-religijnego parafii, jak również uwzględniono ważniejsze informacje z historii powszechniej²⁶.

Warto tu też dostrzec krytycyzm i świadomość ograniczeń, a także pewną dziejopisarską pokorę autora, który dalej we wprowadzeniu pisał:

W wyniku wojen, kilkukrotnych pożarów miasteczka i zabudowań plebańskich, zniszczeniu uległo wiele dokumentów, w związku z czym, w niektórych przypadkach dysponujemy szczątkowymi informacjami, na dodatek sprzecznymi w różnych źródłach. [...] Jeżeli nawet posiadamy w różnych dokumentach ważne informacje, to znaczna ich część była spisywana „z pamięci”, co stanowi kolejną przyczynę spotykanych rozbieżności. W niektórych opracowaniach podawane są fakty nieznajdujące potwierdzenia w żadnym innym miejscu, jak również daleko idące hipotezy. Właśnie dlatego poniższe kalendarium zawiera wybrane, dostępne fakty, także te, które oparte są na właściwym sobie stopniu prawdopodobieństwa²⁷.

Docenić trzeba fakt, że autor babickiej kroniki bardzo często sięga po narrację wyjaśniającą, czy to odnośnie do dawnej terminologii, zawitych spraw kościelnych czy nawet funkcjonowania i organizacji nieistniejących instytucji. W ten sposób internetowe dzieje babickiej parafii stały się przyjazne nawet dla niewyrobionego historycznie w sprawach kościelnych czytelnika.

Ciekawą formę ma opracowane przez Edwarda Olejkę kalendarium parafii Sanok-Olechowce. Niczym średniowieczny rocznik kapitulny obejmuje dzieje własne parafii, historię Kościoła lokalnego i powszechnego. Niestety kalendarium to rozpoczęte od powstania parafii w 1948 r. zatrzymało się w 2007 r.²⁸

Przejdźmy teraz do charakterystyki największej grupy opracowań historii parafii na stronach internetowych – czyli tekstów sporządzonych na potrzeby stron www. Zaczynając od jak najbardziej pozytywnych przykładów, odnajdziemy wśród nich kilka, praktycznie rzecz ujmując, monografii: parafie Besko²⁹, Cisna³⁰, Jarosław (pw. Chrystusa Króla)³¹, Komańcza³², Mchawa³³, Medyka³⁴, Uherce Mineralne³⁵ i in. W Besku mamy do czynienia z niespotykanym gdzie indziej obszernym tłumaczeniem dziejów parafii na język angielski³⁶.

²⁶ <http://www.babicenadsanem.parafia.info.pl/?p=main&what=27> [dostęp: 23.05.2022].

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ <https://olchowce.przemyska.pl/historia-parafii/> [dostęp: 18.05.2022].

²⁹ <http://parafiabesko.pl/parafia-besko-rys-historyczny/> [dostęp: 23.05.2022].

³⁰ http://www.cisna.przemyska.pl/?page_id=4750 [dostęp: 11.04.2022].

³¹ <http://chrystuskrol.com/parafia/historia-parafii/> [dostęp: 23.05.2022].

³² Opracowanie Edwarda Orłowskiego. Zob. <https://komancza.przemyska.pl/wp-content/uploads/2016/03/Historia-parafii-Koma%C5%84cza.pdf> [dostęp: 23.05.2022].

³³ <http://parafiamchawa.pl/mchawa/> [dostęp: 14.04.2022].

³⁴ <http://www.medyka.przemyska.pl/historia/> [dostęp: 11.04.2022].

³⁵ <https://uherce.przemyska.pl/historia-parafii-uherce-mineralne/> [dostęp: 12.04.2022].

³⁶ <http://parafiabesko.pl/outline-of-the-history/> [dostęp: 23.05.2022].

Wyjątkowa na skalę diecezji jest historia parafii w Cisnej. Obszerna objętościowo, bogato ilustrowana, została opracowana przez kilku autorów (ks. Krzysztof Mijał, Teodor Więcek, Krzysztof Antoniszak, ks. Janusz Marszałek, Stanisław Orłowski). Obejmuje dzieje Cisnej i osad należących do parafii, historię parafii od powstania w 1958 r. po rok 2020. Wszystko to zaopatrzone zostało w stosowne odsyłacze do źródeł i literatury. Od 2016 do 2020 r. historia ta przechodzi w kronikę parafii³⁷.

Zwraca też uwagę, zwłaszcza pod kątem solidnego zgromadzenia i wykorzystania sporego zasobu materiałów rękopiśmiennych, opracowanie dziejów parafii w Medyce autorstwa kompetentnego historyka Bartosza Jakubowskiego³⁸.

Pozytywny odbiór towarzyszy lekturze internetowych dziejów parafii Uherce Mineralne, opracowanych przez miejscowego proboszcza na podstawie niepublikowanej pracy magisterskiej ks. Piotra Głazowskiego³⁹. Szkoda, że takie rozwiązanie jest rzadko stosowane, bo bibliotekę przemyskiego Seminarium Duchownego wypełniają często niezwykle wartościowe i zupełnie nieznanne prace historyczne miejscowych kleryków czy świeckich, którzy przekazali bibliotece swoje prace⁴⁰.

Dobry poziom trzymają notki historyczne parafii Humniska (Krzyżówka)⁴¹, Kaszyce⁴², Krosno (Fara)⁴³, Lecka⁴⁴, Leszno⁴⁵, Michałówka⁴⁶, Mchawa⁴⁷, Mirocin⁴⁸,

³⁷ http://www.cisna.przemyska.pl/?page_id=73 [dostęp: 11.04.2022].

³⁸ <http://www.medyka.przemyska.pl/historia/> [dostęp: 11.04.2022].

³⁹ <https://uherce.przemyska.pl/historia-parafii-uherce-mineralne/> [dostęp: 12.04.2022].

⁴⁰ Zob. na przykład: R. Borcz, *Parafia Tryńcza k. Przeworska po II Wojnie Światowej (1944–2002)*, Kraków 2010; P. Franus, *Parafia pw. Przemienienia Pańskiego w Woli Zarczyckiej w okresie II Rzeczypospolitej (1918–1939)*, Przemysł 2018; T. Mieszko, *Parafia Sarzyna w latach 1853–1960*, Przemysł 1985; K. Gagatko, *Dzieje parafii Nowotaniec w latach 1446–1914*, Lublin 1985; Ł. Lewkowicz, *Parafia Rakszawa po II Wojnie Światowej (1945–1998)*, Kraków 2009; S. Łobodziński, *Kościół parafii Domaradz do czasów obecnych*, Przemysł 1986; P. Łysek, *Parafia Bachórz w latach 1886–1939*, Lublin 1995; M. Marekwica, *Parafia rzymskokatolicka Bolestraszyce w latach 1945–2004*, Kraków 2006; T. Pindara, *Parafia Żołynia w latach 1918–1939*, Lublin 1989; R. Płatek, *Parafia Besko obrządku łacińskiego w latach 1918–1939*, Kraków 1998; P. Pomykała, *Parafia pw. św. Józefa w Łańcucie Podzwirzyńcu w latach 1977–2011*, Przemysł 2005; J. Rydzik, *Zarys historii parafii Gniewczyzna*, Przemysł 1971; K. Szałaj, *Dzieje parafii Michałówka w latach 1762–1918*, Lublin 1985; I. Wójcik, *Parafia Dydnia w okresie rozbiorowym (1772–1918)*, Lublin 1993.

⁴¹ <http://parafia-humniska.pl/zarys-historii-parafii/> [dostęp: 12.04.2022].

⁴² <http://www.kaszyce.przemyska.pl/> [dostęp: 12.04.2022].

⁴³ Dzieje miasta i parafii opracował ks. Krystian Koś (zob. <https://fara-krosno.pl/historia-miasta-i-parafii/>), a historię kościoła Piotr Łopatkiewicz, autor monografii tego obiektu (zob. <https://fara-krosno.pl/historia-kosciola/>) [dostęp: 12.04.2022].

⁴⁴ Historia w opracowaniu Piotra Gwazdacza: http://lecka.przemyska.pl/index.php/powstanie_parafii/ [dostęp: 24.05.2022].

⁴⁵ <https://www.niepokalanaleszno.pl/2018/08/historia.html> [dostęp: 14.04.2022].

⁴⁶ <https://www.swmichal.pl/historia.html> [dostęp: 24.05.2022].

⁴⁷ Historię parafii opracowali proboszczowie ks. Stanisław Curzytek i Ireneusz Karpiński. Zob. <http://parafiamchawa.pl/mchawa/> [dostęp: 14.04.2022].

⁴⁸ Historia w opracowaniu Agaty Homik: <http://mirocin.przemyska.pl/parafia/historia/> [dostęp: 14.04.2022].

Pełkinie-Wygarki⁴⁹, Sieniawa⁵⁰ i wielu innych. Odnajdziemy w nich elementy dziejów miejscowości, historię parafii, kościoła, miejscowe legendy, zestawy wydarzeń ważnych dla lokalnej społeczności, opisy budowy świątyń (czasami to główny punkt, zwłaszcza w przypadku kościołów wznoszonych nielegalnie lub półlegalnie z epoki bpa Ignacego Tokarczuka), wiadomości o rozwoju miejscowych kultów, biografie duszpasterzy. Jak już wspomniałem, czasami elementy te występują łącznie, ale są i wyselekcjonowane. Na przykład w Tuligłowach odnajdziemy dzieje wsi, dzieło kultu obrazu Matki Bożej, a nie natrafimy na dzieje parafii⁵¹. W Czarnej koło Ustrzyk na historię składa się wykaz proboszczów i wikariuszy⁵². Na stronie internetowej wspomnianych już Kaszyc – niewielkiej wiejskiej placówki parafialnej – rzetelny i bogaty w informacje rys dziejów parafii i kościoła został uzupełniony o streszczenie w języku angielskim⁵³.

Bez wnikliwej analizy treści niemożliwa jest rzetelna ocena merytoryczna tekstów historycznych na stronach internetowych. Ogólne wrażenie nie jest złe. Zdarzają się jednak przypadki pisania historii alternatywnej. Przykład z parafii Chałupki Dębniańskie, ale poświęcony parafii-matce w Dębnie:

Początki życia duchowego chałupczan związane są z dziejami parafii w Dębnie (powstałej w kon. XIV w.). W 1397 r. król Polski Władysław Jagiełło wydał w Lubaczowie akt lokacyjny parafii rzymsko-katolickiej w Dębnie. Akt zawierał również uposażenie dla proboszczów. Burzliwe dzieje, a zwłaszcza napady Tatarów, przyczyniały się do zniszczeń w parafii i świątyni. W 1862 r. staraniem rodzin hrabiów Potockich i książąt Lubomirskich oddano do użytku murowaną świątynię. W czasach zaborów ludność wyznania rzymsko-katolickiego masowo opuszczała wieś, a na jej miejsce osiedlali się Rusini wyznania grekokatolickiego. Świątynia rzymsko-katolicka została zamieniona na cerkiew. O jej pierwotnym przeznaczeniu świadczy jednakże brak kopuły charakterystycznej dla świątyni obrządku wschodniego⁵⁴.

W tym krótkim opisie mamy do czynienia z przemieszczeniem prawdziwych i nieprawdziwych informacji oraz ich daleką od rzeczywistości interpretacją.

W 1397 r. Władysław Jagiełło zezwolił na lokację wsi Dębno na surowym korzeniu. W stosownym dokumencie zawarował uposażenie dla nieistniejącego jeszcze kościoła i „ustanowionego w przyszłości” plebana⁵⁵. Zapisy na rzecz kościoła w dokumentach prawa niemieckiego były normą, nie oznaczały jednak

⁴⁹ http://wygarki.przemyska.pl/?page_id=5 [dostęp: 14.04.2022].

⁵⁰ <http://sieniawa.przemyska.pl/kosciol-parafialny/> [dostęp: 14.04.2022].

⁵¹ Dzieje wioski: <https://tuliglowy.michalicy.pl/historia>; dzieje obrazu Matki Bożej: <https://tuliglowy.michalicy.pl/strona/cudowny-obraz> [dostęp: 14.04.2022].

⁵² <https://czarna.przemyska.pl/historia-parafii/> [dostęp: 14.04.2022].

⁵³ <http://www.kaszycy.przemyska.pl/> [dostęp: 12.04.2022].

⁵⁴ <http://www.chalupkidebnianskie.parafia.info.pl/?p=main&what=28> [dostęp: 12.04.2022].

⁵⁵ *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 6: *Dokumenty króla Władysława Jagiełły z lat 1386–1417*, wyd. I. Sułowska-Kuraś, S. Kuraś, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974, nr 1621.

automatycznego powstania parafii⁵⁶. Autorka, pisząc o „lokacji parafii”, zdradza brak pojęcia o opisywanej materii, gdyż lokować można miejscowość, parafię zaś fundowano, uposażano lub erygowano. Dalej dowiadujemy się, że napady, zwłaszcza tatarskie, niszczyły świątynię i parafię, której w rzeczywistości nie było. Dębno bowiem od powstania należało do parafii w nieodległym Leżajsku, ufundowanej w 1400 r. dla całego starostwa leżajskiego⁵⁷.

Następnie Autorka informuje czytelnika, że Potoccy i Lubomirscy ufundowali świątynię rzymskokatolicką z czasem, z powodu migracji rzymskich katolików, zamienioną na cerkiew. Twierdzenie takie nie ma żadnych podstaw źródłowych. Dębno było jedną z niewielu wsi ruskich na lewym brzegu dolnego Sanu. W świetle najstarszych kompletnych danych demograficznych z 1785 r. mieszkało tu 1195 grekokatolików z własną cerkwią i 195 katolików⁵⁸. Nadmienić też warto, że zachowały się i są znane wspomnienia grekokatolickiego proboszcza w Dębnie ks. Jana Kaczkowskiego, budowniczego cerkwi z 1864 r., opisujące dokładnie przebieg prac przy świątyni⁵⁹.

Sytuacja demograficzna wioski zmieniła się po wysiedleniu Ukraińców w 1945 r. i dopiero wówczas przy opuszczonej cerkwi erygowana została ekspozytura z Leżajska, a *de facto* parafia łacińska pw. Podwyższenia Krzyża św.⁶⁰

Tego typu większe wpadki faktograficzne są na szczęście rzadkością. Częściej tekstom o parafiach można zarzucić chaotyczną narrację, przemieszanie faktów lub zupełną przypadkowość w doborze treści. Przykład stanowi parafia Piątkowa k. Białowej.

Parafia p.w. Matki Bożej Królowej Polski to od roku 1972 samodzielna parafia wydzielona z Futomy, należąca do dekanatu białowskiego. W ramach prac przygotowawczych wypalano cegłę, zgazono wapno, gromadzono stal. Budowę rozpoczęto 6.10.1972 roku bez zgody władz państwowych, a zakończono, mimo przeszkód milicji, w listopadzie tegoż roku. W nowym kościele pierwszą Mszę św. odprawiono 3 grudnia 1972 r.

Na początku była mała kaplica z 1905 roku, w której odprawiano Msze Święte, mieściła tylko celebriansa i ministrantów.

Parcelę pod budowę nowego kościoła ofiarowali Kazimierz Wyskiel i Józef Świsł.

⁵⁶ Szerzej na ten temat zob. S. Kuraś, *Przywileje prawa niemieckiego miast i wsi małopolskich XIV–XV wieku*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 116–117; G. Klebowicz, *Niezrealizowane fundacje parafialne w obszarze diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego w średniowieczu*, „Prace Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Wschodnioeuropejskiej. Nauki Humanistyczne” 2014, t. 1, z. 1, s. 24–25.

⁵⁷ G. Klebowicz, *Organizacja parafialna diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego w XIV–XVI wieku*, Lublin 2013, s. 267–268.

⁵⁸ Z. Budzyński, *Ludność pogranicza polsko-ruskiego w drugiej połowie XVIII wieku. Stan. Rozmieszczenie. Struktura wyznaniowa i etniczna*, t. 2: *Dokumentacja statystyczna i kartograficzna*, Przemyśl–Rzeszów 1993, s. 121.

⁵⁹ M. Baran, *Historia budowy cerkwi grekokatolickiej w Dębnie koło Leżajska*, https://debno-nadsanem.pl/Art/Historia_budowy_cerkwi_w_Debnie_kolo_Lezajska.pdf [dostęp: 29.04.2022].

⁶⁰ *Rocznik Archidiecezji Przemyskiej 1997. Album*, Przemyśl 1997, s. 251; M. Kapłon, *Diecezja przemyska w latach 1944–1964*, Rzeszów–Przemyśl 2015, s. 105–106, 115.

Budowę kierował ks. proboszcz Stanisław Zieliński wspierany przez majstra Mariana Drewniaka oraz Komitet Budowy. Przygotowania do budowy czyniono od roku 1958. Powierzchnia kościoła wynosi 361 m² z zapleczem. Projekt opracowali mgr inż. Władysław Trojanowski i mgr inż. Alojzy Trojanowski z Przemyśla. Mieszkańcy wioski podszli do dzieła z dużym entuzjazmem. Koszty budowy poniosła miejscowa społeczność wsparta przez parafię dekanatu błazowskiego i tyczyńskiego. Poświęcenia świątyni dokonał ks. biskup Ignacy Tokarczuk 24 listopada 1973 r.⁶¹

Przytoczonej tu historii najlepiej przysłużyłby się prosty porządek chronologiczny.

Chaos zawładnął również historią parafii Ujkowice. Są tutaj zamieszczone kolejno: wykaz osób zamordowanych w Ujkowicach 11 XI 1945 r., opis zdjęcia duchownych pod ujkowickim kościołem z 1974 r. oraz „notatka ks. Proboszcza Błachuty o wizycie w naszej parafii ks. Adama Sapiechy” (sic!) z 1896 r.⁶²

W przypadku parafii we Wrocance w zakładce „historia” nie znajdziemy nawet krótkich dziejów tej wielowiekowej placówki kościelnej, ale możemy się raczyć lekturą obszernego zestawu tekstów, niekoniecznie z dziejami kościoła powiązanych. Są tu m.in. biogramy wroczańskich artystów, życiorys miejscowego legionisty Jana Drozda-Gierymskiego, krótka informacja o sowieckim żołnierzu Wasylu Hoszce, który zginął we Wrocance w 1944 r., drobne informacje o powstaniu w tej miejscowości w 1913 r. Związku Strzeleckiego itp. *In plus* trzeba odnotować notki o kilku miejscowych duchownych⁶³.

Parę zdań należy powiedzieć o parafialnych profilach społecznościowych. Spośród badanych przeze mnie 125 parafii na najpopularniejszym Facebooku profile takie można odnaleźć dla 39 placówek⁶⁴. Zaledwie jedna z nich – w Miejscu Piastowym – posiada informacje o historii parafii. Właściwie jest to notka z zupełnie podstawowymi informacjami. Niemniej jednak zamieszczane posty z krótkim opisem wydarzeń w parafii w połączeniu ze zdjęciami układają się w kronikę parafii⁶⁵. Podobny walor mają profile np. parafii w Bartkowie⁶⁶, Futomie⁶⁷ czy

⁶¹ <http://www.piatkowa.przemyska.pl/index.php/historia> [dostęp: 12.04.2022].

⁶² <https://ujkowice.wixsite.com/parafia/historia-parafii> [dostęp: 13.04.2022].

⁶³ <http://parafiawrocanka.blogspot.com/p/wiadomosci-historeczne.html> [dostęp: 13.04.2022].

⁶⁴ Do wymienionych w przyp. 4 dziesięciu parafii, które nie mają swoich witryn, dysponując w sieci tylko oficjalnym profilem Facebook, dodać należy 29 ze stroną www i profilem: Albigowa, Barycz, Budy Łańcuckie, Czarna k. Łańcuta, Dynów, Dylągówka, Dydnia, Handzlówka, Hoczew, Humniska (Krzyżówka), Jarosław (Kolegiata), Jarosław (pw. Chrystusa Króla), Kombornia, Kopytowa, Krosno (Fara), Krosno (Franciszkanie), Krosno (Polanka), Pełkinie-Wygarki, Leszno, Leżajsk (Bernardyni), Przemyśl (Franciszkanie), Przemyśl (pw. św. Brata Alberta), Sanok (Fara), Sanok (pw. Chrystusa Króla), Sieniawa, Tuligłowy, Tywonia, Tyrawa Wołoska, Wietrzno. Pomijam tu profile nieoficjalne, prowadzone przez np. sympatyków czy członków różnych grup parafialnych i te, przy których ciężko rozstrzygnąć, na ile są one oficjalnymi profilami parafii.

⁶⁵ https://www.facebook.com/ParafiaMiejscePiastowe/?locale=pl_PL [dostęp: 22.05.2022].

⁶⁶ <https://m.facebook.com/p/Parafia-%C5%9Aw-Bart%C5%82omieja-w-Bartk%C3%B3wce-100071277346388/> [dostęp: 23.05.2022].

⁶⁷ <https://www.facebook.com/people/Parafia-%C5%9Awi%C4%99tego-Walentego-w-Futomie/100066696390943/> [dostęp: 22.05.2022].

Tywoni⁶⁸. W przypadku pozostałych profili stanowią one głównie tablice niedzielnych ogłoszeń. Generalnie przy uwzględnieniu, że społecznościowe profile parafialne są obserwowane przez setki osób⁶⁹, a sama parafia jest jedyną lub jedną z niewielu instytucji w miejscowości integrującą lokalną społeczność, stanowią one bez wątpienia niewykorzystany potencjał. Zamieszczanie informacji historycznych mogłoby też spełniać ważny walor poznawczy dla osób zainteresowanych przeszłością, a niezwiązanych z miejscowymi wspólnotami parafialnymi.

Podsumowując tę krótką charakterystykę, można stwierdzić, że historie parafii archidiecezji przemyskiej w Internecie to *silva rerum*. Posiada je tylko nieco ponad połowa parafii. Pozostałe placówki opisują na różnym poziomie Wikipedia, portale gminne, portale turystyczne, prywatne strony internetowe i profile społecznościowe.

Na stronach internetowych parafii mamy do czynienia z nielicznymi kronikami lub ich fragmentami, równie rzadkimi kalendariami. Najczęściej zaś występują opracowania przygotowane na użytek stron www. Jest to materiał o bardzo zróżnicowanej jakości. Znajdziemy zarówno obszerne i kompetentne monografie, jak i niekompletne, ułożone z przypadkowych faktów notki.

Dla archidiecezji przemyskiej jako całości materiał ten niestety nie przedstawia większej wartości poznawczej. Gdybyśmy na podstawie wyłącznie stron internetowych chcieli zebrać zupełnie podstawowe informacje historyczne dla każdej parafii, tj. data powstania/fundowania/erygowania placówki, czas budowy/poświęcenia/konsekracji świątyni czy ich wezwania, byłoby to możliwe w kilkunastu przypadkach. Najwięcej problemów sprawiłyby parafie nowsze – o kilkudziesięcioletniej metryce, bo zazwyczaj nie są jeszcze opisane w literaturze, a tym samym słabiej obecne w sieci Internet.

Problemy takie w prosty sposób rozwiązano w dwóch pozostałych diecezjach metropolii przemyskiej – rzeszowskiej i zamojsko-lubaczowskiej. W diecezji rzeszowskiej na stronie internetowej diecezji każda z parafii oprócz podstawowych informacji, tj. wezwanie, data odpustu, przynależność dekanalna, duszpasterz, liczba mieszkańców, godziny mszy św. i pracy kancelarii, dane teleadresowe, posiada opracowany według podobnego schematu rys historyczny. Notki są krótkie – zazwyczaj kilkunastozdaniowe, ale uporządkowane chronologicznie i bogate w faktografię dotyczącą samej parafii, jej świątyni i duchownych⁷⁰. Ponadto poszczególne parafie mają własne strony internetowe prowadzone według indywidualnych potrzeb. Podobne rozwiązania zastosowano w diecezji zamojsko-lubaczowskiej, powtarzając materiał historyczny ze starszych, ale

⁶⁸ <https://www.facebook.com/Parafiatywonia/> [dostęp: 22.05.2022].

⁶⁹ Na przykład: Budy Łańcuckie – 744 osoby, Miejsce Piastowe – 733 osoby, Futoma – 701 osób, Korczowa – 632 osoby, Korniaktów Południowy – 425 osób (stan na: 20–25 V 2022 r.).

⁷⁰ Zob. na przykład: Babica: <https://diecezja.rzeszow.pl/parafie/babica/>, Fryszak: <https://diecezja.rzeszow.pl/parafie/fryszak/>, Nienaszów: <https://diecezja.rzeszow.pl/parafie/nienaszow/> [dostęp: 29.05.2022].

nieźle opracowanych schematyzmów diecezjalnych⁷¹. Być może w przyszłości takie proste i skuteczne rozwiązania zostaną wprowadzone w archidiecezji przemyskiej. Wydaje się to istotne, gdyż dla wielu osób coraz częściej Internet jest pierwszym i ostatnim miejscem poszukiwań informacji, w tym wiedzy o kościelnej przeszłości poszczególnych miejscowości. W trosce o rzetelność informacji i z szacunku dla wielowiekowej przeszłości Kościoła, wiedzy takiej w pierwszej kolejności powinny dostarczać same instytucje parafialne czy diecezjalne. Warto w tym miejscu dodać, że Internet jest właściwie od chwili wejścia do powszechnego użytku w latach 90. XX w. uznanym i docenianym środkiem komunikacji społecznej zarówno na poziomie Stolicy Apostolskiej, Kościołów lokalnych, organizacji religijnych, jak i wiernych. Priorytetowo podkreśla się wykorzystanie sieci Internet do ewangelizacji, komunikacji z wiernymi, ale też przekazu informacji o Kościele⁷², wśród których powinny znaleźć się zagadnienia z przeszłości poszczególnych wspólnot parafialnych.

Bibliografia

Źródła drukowane:

Zbiór dokumentów małopolskich, cz. 6: *Dokumenty króla Władysława Jagiełły z lat 1386–1417*, wyd. I. Sułowska-Kuraś, S. Kuraś, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974.

Opracowania:

- M. Baran, *Historia budowy cerkwi greckokatolickiej w Dębnie koło Leżajska*, https://debnonadsanem.pl/Art/Historia_budowy_cerkwi_w_Debnie_kolo_Lezajska.pdf [dostęp: 29.04.2022].
- R. Borcz, *Parafia Trynca k. Przeworska po II Wojnie Światowej (1944–2002)*, Kraków 2010 (mps, Biblioteka WSD w Przemyślu).
- Z. Budzyński, *Ludność pogranicza polsko-ruskiego w drugiej połowie XVIII wieku. Stan. Rozmieszczenie. Struktura wyznaniowa i etniczna*, t. 2: *Dokumentacja statystyczna i kartograficzna*, Przemyśl–Rzeszów 1993.
- P. Franus, *Parafia pw. Przemienienia Pańskiego w Woli Zarczyckiej w okresie II Rzeczypospolitej (1918–1939)*, Przemyśl 2018 (mps, Biblioteka WSD w Przemyślu).
- K. Gagatko, *Dzieje parafii Nowotaniec w latach 1446–1914*, Lublin 1985 (mps, Biblioteka WSD w Przemyślu).
- M. Kapłon, *Diecezja przemyska w latach 1944–1964*, Rzeszów–Przemyśl 2015.
- G. Klebowicz, *Niezrealizowane fundacje parafialne z obszaru diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego w średniowieczu*, „Prace Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Wschodnioeuropejskiej. Nauki Humanistyczne” 2014, t. 1, z. 1, s. 23–32.
- G. Klebowicz, *Organizacja parafialna diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego w XIV–XVI wieku*, Lublin 2013.

⁷¹ Zob. na przykład: Łukawica: <https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl/parafie/parafia-matki-bozej-snieznej-lukawica>, Mokrelipie: <https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl/parafie/parafia-znalezienia-krzyza-swietego-mokrelipie>, Przewodów: <https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl/parafie/parafia-swietego-brata-alberta-przewodow> [dostęp: 29.05.2022].

⁷² Szerzej na ten temat zob. P. Sołga, *Kościół katolicki wobec Internetu. Zarys problematyki w ujęciu historycznym*, „Res Gestae. Czasopismo Historyczne” 2016, nr 2, s. 145–161.

- G. Klebowicz, *Parafie i wspólnoty zakonne (archi)diecezji przemyskiej XIV–XXI w.*, Przemysł 2020.
- R.R. Kufel, *Jak prowadzić kronikę parafialną? Poradnik*, Zielona Góra 2014.
- S. Kuraś, *Przywileje prawa niemieckiego miast i wsi małopolskich XIV–XV wieku*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971.
- Ł. Lewkowicz, *Parafia Rakszawa po II Wojnie Światowej (1945–1998)*, Kraków 2009 (mps, Biblioteka WSD w Przemysłu).
- S. Librowski, *Zachowane kroniki parafialne z terenu diecezji wrocławskiej z lat 1901–1939 oraz ich wartość jako źródła historycznego*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1969, t. 18, s. 5–46.
- S. Łobodziński, *Kościół parafii Domaradz do czasów obecnych*, Przemysł 1986 (mps, Biblioteka WSD w Przemysłu).
- P. Łysek, *Parafia Bachórz w latach 1886–1939*, Lublin 1995 (mps, Biblioteka WSD w Przemysłu).
- M. Marekwica, *Parafia rzymskokatolicka Bolestraszyce w latach 1945–2004*, Kraków 2006 (mps, Biblioteka WSD w Przemysłu).
- T. Mielezko, *Parafia Sarzyna w latach 1853–1960*, Przemysł 1985 (mps, Biblioteka WSD w Przemysłu).
- T. Pindara, *Parafia Żołynia w latach 1918–1939*, Lublin 1989 (mps, Biblioteka WSD w Przemysłu).
- R. Płatek, *Parafia Besko obrządku łacińskiego w latach 1918–1939*, Kraków 1998 (mps, Biblioteka WSD w Przemysłu).
- P. Pomykała, *Parafia pw. św. Józefa w Łańcucie Podzwierzyńcu w latach 1977–2011*, Przemysł 2005 (mps, Biblioteka WSD w Przemysłu).
- Rocznik Archidiecezji Przemyskiej 1997. Album*, Przemysł 1997.
- J. Rydzik, *Zarys historii parafii Gniewczyzna*, Przemysł 1971 (mps, Biblioteka WSD w Przemysłu).
- P. Sołga, *Kościół katolicki wobec Internetu. Zarys problematyki w ujęciu historycznym*, „Res Gestae. Czasopismo Historyczne” 2016, nr 2, s. 145–161.
- K. Szalaj, *Dzieje parafii Michałowka w latach 1762–1918*, Lublin 1985 (mps, Biblioteka WSD w Przemysłu).
- M. Wilkowski, *Strona internetowa jako źródło historyczne*, „Historyka. Studia Metodologiczne” 2021, t. 51, s. 83–110.
- I. Wójcik, *Parafia Dydnia w okresie rozbiorowym (1772–1918)*, Lublin 1993 (mps, Biblioteka WSD w Przemysłu).

Strony internetowe parafii i profile społecznościowe:

- Albigowa, <http://www.albigowa.parafia.info.pl/?p=main&what=16> [dostęp: 24.05.2022].
- Babica, <https://diecezja.rzeszow.pl/parafie/babica/> [dostęp: 29.05.2022].
- Babice, <http://www.babicenadsanem.parafia.info.pl/?p=main&what=27> [dostęp: 23.05.2022].
- Bachórz, <https://bachorz.przemyska.pl/historia.html> [dostęp: 24.05.2022].
- Bartkówka, <https://m.facebook.com/p/Parafia-%C5%9Aw-Bart%C5%82omiej-a-w-Bartk%C3%B3wce-100071277346388/> [dostęp: 23.05.2022].
- Barycz, https://barycz.przemyska.pl/?page_id=1819 [dostęp: 18.05.2022].
- Besko, <http://parafiabesko.pl/parafia-besko-rys-historyczny/> [dostęp: 23.05.2022].
- Bezmiechowa Górna, <http://bezmiechowa.przemyska.pl/index.php/historia/> [dostęp: 12.04.2022].
- Budy Łańcuckie, http://www.budyłancuckie.przemyska.pl/?page_id=482 [dostęp: 12.04.2022].
- Chałupki Dębnińskie, <http://www.chalupkidebnianskie.parafia.info.pl/?p=main&what=28> [dostęp: 12.04.2022].
- Chłopice, <http://chlopice.przemyska.pl/historia-2/> [dostęp: 07.05.2022].
- Cieszacin Wielki, <http://parafiacieszacin.pl/historia/> [dostęp: 22.05.2022 i 02.08.2023].
- Cisna, http://www.cisna.przemyska.pl/?page_id=73 [dostęp: 11.04.2022].
- Czarna k. Łańcuta, <https://parafiaczarna.com.pl/category/kronika/> [dostęp: 02.05.2022].

- Czarna k. Ustrzyk, <https://czarna.przemyska.pl/historia-parafii/> [dostęp: 14.04.2022].
- Dydnia, <https://dydnia.przemyska.pl/index.php/parafia> [dostęp: 07.05.2022].
- Dylągówka, <https://dylagowka.przemyska.pl/index.php/historia-parafii/> [dostęp: 07.05.2022].
- Dynów, <https://dynow.przemyska.pl/historia/> [dostęp: 07.05.2022].
- Fryszak, <https://diecezja.rzeszow.pl/parafie/fryszak/> [dostęp: 29.05.2022].
- Futoma, <https://www.facebook.com/people/Parafia-%C5%9Awi%C4%99tego-Walentego-w-Futomie/100066696390943/> [dostęp: 22.05.2022].
- Gać, <https://www.parafia-gac.pl/historia> [dostęp: 12.04.2022].
- Giedlarowa, <https://parafiagiedlarowa.com/historia-parafii79/> [dostęp: 20.05.2022].
- Głowienka, <https://www.glowienka.franciszkanie.pl/> [dostęp: 20.05.2022].
- Haczów, <http://parafiahaczow.pl/parafia-haczow/> [dostęp: 20.05.2022].
- Handzlówka, <http://handzlowka.parafia.info.pl/?p=main&what=16> [dostęp: 20.05.2022].
- Harta, <https://harta.przemyska.pl/historia/> [dostęp: 20.05.2022].
- Hermanowice, <https://hermanowice.przemyska.pl/o-parafii/> [dostęp: 24.05.2022].
- Hoczew, <http://parafiahoczew.bieszczady.pl/> [dostęp: 07.05.2022].
- Humniska (Krzyżówka), <http://parafia-humniska.pl/zarys-historii-parafii/> [dostęp: 12.04.2022].
- Jarosław (Kolegiata), <https://kolegiata.przemyska.pl/kolegiata/> [dostęp: 24.05.2022].
- Jarosław (pw. Chrystusa Króla), <http://chrystuskrol.com/parafia/historia-parafii/> [dostęp: 23.05.2022].
- Kaszyce, <http://www.kaszyce.przemyska.pl/> [dostęp: 12.04.2022].
- Kolonia Polska, <https://koloniapolska.przemyska.pl/historia/> [dostęp: 20.05.2022].
- Komańcza, <https://komancza.przemyska.pl/wp-content/uploads/2016/03/Historia-parafii-Koma%C5%84cza.pdf> [dostęp: 23.05.2022].
- Kombornia, <http://www.parafiakombornia.pl/o-parafii/kosciol-drewniany/> [dostęp: 20.05.2022].
- Kopytowa, <https://www.parafiakopytowa.eu/> [dostęp: 20.05.2022].
- Korczyna, <https://korczyna.przemyska.pl/parafia/historia/> [dostęp: 16.05.2022].
- Krosno (Fara), <https://fara-krosno.pl/historia-miasta-i-parafii/>, <https://fara-krosno.pl/historia-kosciola/> [dostęp: 12.04.2022].
- Krosno (Franciszkanie), <https://krosno.franciszkanie.pl/> [dostęp: 16.05.2022].
- Krosno (Polanka), <http://polanka.przemyska.pl/parafia/historia/> [dostęp: 16.05.2022].
- Krzywca, <https://krzywca.przemyska.pl/45-2/> [dostęp: 16.05.2022].
- Kuńkowce, <https://kunkowce.przemyska.pl/> [dostęp: 16.05.2022].
- Laszki, <https://laszki.przemyska.pl/parafia/historia-parafii/> [dostęp: 16.05.2022].
- Lecka, http://lecka.przemyska.pl/index.php/powstanie_parafii/ [dostęp: 24.05.2022].
- Lesko, <http://lesko.przemyska.pl/historia-parafii/> [dostęp: 16.05.2022].
- Leszno, <https://www.niepokalanaleszno.pl/2018/08/historia.html> [dostęp: 14.04.2022].
- Leżajsk (Bernardyni), <https://lezajsk.bernardyni.pl/historia/> [dostęp: 16.05.2022].
- Leżajsk (Fara), <https://lezajsk.przemyska.pl/?p=862> [dostęp: 24.05.2022].
- Łukawica, <https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl/parafie/parafia-matki-bozej-snieznej-lukawica> [dostęp: 29.05.2022].
- Mchawa, <http://parafiamchawa.pl/mchawa/>
- Medyka, <http://www.medyka.przemyska.pl/historia/> [dostęp: 11.04.2022].
- Michałówka, <https://www.swmichal.pl/historia.html> [dostęp: 24.05.2022].
- Miejsce Piastowe, https://www.facebook.com/ParafiaMiejscePiastowe/?locale=pl_PL [dostęp: 22.05.2022].
- Milcza, <https://milcza.przemyska.pl/historia/> [dostęp: 16.05.2022].
- Mirocin, <http://mirocin.przemyska.pl/parafia/historia/> [dostęp: 14.04.2022].
- Mokrelipie, <https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl/parafie/parafia-znalezienia-krzyza-swietego-mokrelipie> [dostęp: 29.05.2022].
- Nienadowa Dolna, <https://nienadowa.com.pl/o-parafii/> [dostęp: 16.05.2022].

- Nienaszów, <https://diecezja.rzeszow.pl/parafie/nienaszow/> [dostęp: 29.05.2022].
- Pawłosiów, <https://pawlosiow.przemyska.pl/historia-parafii/> [dostęp: 18.05.2022].
- Pelkinie, <https://parafia-pelkinie.pl/o-parafii/historia-parafii-2/> [dostęp: 12.04.2022].
- Pelkinie-Wygarki, http://wygarki.przemyska.pl/?page_id=5 [dostęp: 14.04.2022].
- Pelnatycze, <https://pelnatycze.przemyska.pl/> [dostęp: 20.05.2022].
- Piątkowa k. Błażowej, <http://www.piatkowa.przemyska.pl/index.php/historia> [dostęp: 12.04.2022].
- Piskorowice, <http://www.parafia-piskorowice.pl/historia/> [dostęp: 14.04.2022].
- Przemysł (Franciszkanie), <https://przemysl.franciszkanie.pl/franciszkanie-w-przemyslu-historia/> [dostęp: 16.05.2022].
- Przemysł (Kmiecie), <https://kmiecie.przemyska.pl/historia-parafii/> [dostęp: 23.05.2022].
- Przemysł (pw. św. Brata Alberta), https://albert.przemyska.pl/?page_id=100 [dostęp: 16.05.2022].
- Przewodów, <https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl/parafie/parafia-swietego-brata-alberta-przewodow/> [dostęp: 29.05.2022].
- Przeworsk, (pw. Chrystusa Króla), <http://www.chrystus-król.przeworsk.pl/> [dostęp: 12.04.2022].
- Sanok (Fara), <https://fara.sanok.pl/parafia/historia-parafii/> [dostęp: 16.05.2022].
- Sanok (Olchowce), <https://olchowce.przemyska.pl/historia-parafii/> [dostęp: 18.05.2022].
- Sanok (pw. Chrystusa Króla), <https://chrystuskrol.przemyska.pl/parafia/kronika/>, <https://chrystuskrol.przemyska.pl/parafia/historia-parafii/> [dostęp: 12.04.2022].
- Sieniawa, <http://sieniawa.przemyska.pl/kosciol-parafialny/> [dostęp: 14.04.2022].
- Siennów, <https://siennow.przemyska.pl/index.php/o-parafii> [dostęp: 07.05.2022].
- Sietesz, <http://sietesz.przemyska.pl/index.php/historia-parafii> [dostęp: 09.05.2022].
- Skoloszów, <https://skoloszow.przemyska.pl/przykladowa-strona/> [dostęp: 07.05.2022].
- Tuligłowy, <https://tuliglowy.michalici.pl/historia>, <https://tuliglowy.michalici.pl/strona/cudowny-obraz> [dostęp: 14.04.2022].
- Turze Pole, <http://parafiaturzepole.pl/historia-parafii/> [dostęp: 07.05.2022].
- Tylawa, <https://tylawa.przemyska.pl/> [dostęp: 07.05.2022].
- Tyniowice, http://tyniowice.przemyska.pl/?page_id=31 [dostęp: 09.05.2022].
- Tyrawa Wołoska, <http://tyrawawoloska.przemyska.pl/parafia/historia/> [dostęp: 09.05.2022].
- Tywonía, <https://www.facebook.com/Parafiatywonía/> [dostęp: 22.05.2022].
- Uherce Mineralne, <https://uherce.przemyska.pl/historia-parafii-uherce-mineralne/> [dostęp: 12.04.2022].
- Ujkowice, <https://ujkowice.wixsite.com/parafia/historia-parafii> [dostęp: 13.04.2022].
- Wietlin, <http://www.wietlin.przemyska.pl/historia/> [dostęp: 24.05.2022].
- Wietrzno, <https://wietrzno.przemyska.pl/dzieje-parafii-wietrzno/> [dostęp: 09.05.2022].
- Wola Zarczycka, <https://wolazarczycka.przemyska.pl/historia/> [dostęp: 24.05.2022].
- Wołkowyja, <http://wołkowyja.przemyska.pl/historia/> [dostęp: 24.05.2022].
- Wrocanka, <http://parafiawrocanka.blogspot.com/p/wiadomosci-historyczne.html> [dostęp: 13.04.2022].
- Wróblík Królewski, <https://wroblík.przemyska.pl/historia-parafii/> [dostęp: 24.05.2022].